

«Ленвіт», 2011. 344 с.

5. Про освіту. Закон України. Верховна Рада України від 05.09.2017, № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 18.03.2018).

6. Bennet M. J. Basic concepts of intercultural communication. Selected readings. Nicholas Brealey Publishing (July 1, 1998). 288 p.

7. Culture shock and reverse culture shock / Final assignment, team SISU. 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/313649983_Cultural_shock_and_reverse_cultural_shock

8. Oberg K. Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*. 7, 1960. pp. 177–182.

9. Presbitero A. Culture shock and reverse culture shock: The moderating role of cultural intelligence in international students' adaptation. *International journal of intercultural relations*, 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/302590039_Culture_shock_and_reverse_culture_shock_The_moderating_role_of_cultural_intelligence_in_international_students'_adaptation

Самойленко О.

– кандидат філологічних наук, завідувачка кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету

УДК 811.124'02

**ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ЯК ОДИН З ПРОВІДНИХ
ФАКТОРІВ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У
МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ**

У статті розглядається проблема вивчення латинської мови як фахової дисципліни на медичних та фармакологічних факультетах у вищих навчальних спеціалізованих закладах освіти. Визначено специфіку предмету «Латинська мова та основи медичної термінології»: відсутність комунікативної складової, необхідність засвоєння великої кількості як власне латинських термінів, так і термінологічних частотних відрізків, яка виступають у якості будівельного матеріалу для формування медичної термінологічної бази, прикладний характер отриманих знань, високий рівень складності через необхідність засвоєння не тільки латинського лексичного матеріалу, але й наявність великої кількості конструктів грецького походження. Запропоновано можливі інтерактивні завдання, які рекомендуються студентам у процесі вивчення ними латинської мови на заняттях та для самостійного опрацювання.

***Ключові слова:** медична термінологія, латинська мова, медичні факультети, словотвірні конструкти, вища школа, фахова дисципліна.*

Самойленко Е.

– кандидат филологических наук, заведующая кафедрой языковых и гуманитарных дисциплин № 1 Донецкого национального медицинского университета

**ПРЕПОДАВАНИЕ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ
ФАКТОРОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ МЕДИЦИНЫ**

В статье рассматривается проблема изучения латинского языка как профессиональной дисциплины на медицинских и фармацевтических

факультетах в вищих учебных специализированных учебных заведениях. Определена специфика предмета «Латинский язык и основы медицинской терминологии»: отсутствие коммуникативной составляющей, необходимость усвоения большого количества как собственно латинских терминов, так и терминологических частотных отрезков, которые выступают в качестве строительного материала для формирования медицинской терминологической базы, прикладной характер полученных знаний, высокий уровень сложности из-за необходимости усвоения не только латинского лексического материала, но и наличие большого количества конструкторов греческого происхождения. Предложены возможные интерактивные задания, которые рекомендуются студентам в процессе изучения ими латинского языка на занятиях и для самостоятельной работы.

Ключевые слова: медицинская терминология, латинский язык, медицинские факультеты, словообразовательные конструкторы, высшая школа, профессиональная дисциплина.

Samoylenko O.

– Candidate of Science (Linguistics), Head of the Department, Philology and Arts Department No. 1, Donetsk National Medical University

TEACHING THE LATIN LANGUAGE AS ONE OF THE IMPORTANT FACTOR IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE SPECIALISTS IN THE MEDICAL SECTOR

The article deals with the problem of studying Latin as a major discipline in the medical and pharmacological faculties in higher specialized educational establishments. The specificity of the subject "Latin language and the basics of medical terminology" is defined: lack of communicative component, necessity of mastering a large number of both Latin terms and terminological frequency elements, which act as building material for forming medical terminological bases, applied knowledge, high level of difficulty due to the need to learn not only Latin lexical material, but also the presence of a large number of constructs of Greek origin. Possible interactive tasks for students in the process of studying Latin in class and after-school time are suggested.

Key words: medical terminology, Latin, medical faculties, word-building constituents, higher school, major subject.

Постановка проблеми. Останнім часом багато публікації присвячено проблемам вивчення та викладання іноземних мов. Це пов'язано з тим фактом, що знання іноземної мови (особливо англійської, яка виконує на сьогоднішній день роль *lingua franca*) є необхідною умовою для досягнення професійного успіху у сучасному глобалізованому постіндустріальному суспільстві. Але, на жаль, ці об'єктивні вимоги до майбутніх фахівців у різних галузях діяльності людства призводить до того, що методика викладання прикладних дисциплін, як-от латинської мови за медичним спрямуванням сучасних дослідників у галузі мовознавства, лишається поза увагою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікацій з питань викладання латинської мови студентам медичних, стоматологічних та фармацевтичних факультетів взагалі існує не багато. Здебільшого проблеми роботи з питань викладання латинської мови спрямовані на поліпшення роботи на філологічних факультетах, де вивчення цієї

мертвої мови також є одним з необхідних компонентів вдалого викладання учбового навантаження. Серед дослідників, які вивчають проблеми викладання латинської мови у медичних вишах можна назвати Н. В. Бондар, М. І. Гуцол, Я. В. Цехмістер.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

У результаті аналізу існуючих джерел можна дійти до висновку, що не достатньо висвітленим у сучасних методологічних джерелах лишається питання про специфіку викладання дисципліни «Латинська мова та основи медичної термінології», основні завдання цього курсу та використання сучасних інтерактивних прийомів викладання, бо, на жаль, дуже часто фахівці працюють зі студентами із залученням старих, ще радянських підручників та застарілих методів та прийомів викладання, найпоширенішим з яких є зазубрювання.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення основних особливостей викладання латинської мови у вищих медичних навчальних закладах та окреслення можливих принципів її викладання з урахуванням цієї специфіки.

Виклад основного матеріалу. Латинську мову вивчають у філологічних, аграрних, юридичних вишах. Для майбутніх філологів ця дисципліна є важливою, через значний її вплив на розвиток майже всіх сучасних європейських мов. Фахівці у сільськогосподарчій сфері, особливо агрономи, мають знати назви рослин, для студентів-юристів – це, скоріше, данина традиції, а для медиків – це основа для вдалого подальшого засвоєння інших дисциплін, бо майже 70 % усієї медичної термінології має грецьке або латинське походження. Бондар Н. В. [4] зазначає, що вивчення латини як базової дисципліни професійного спрямування у медичних ВНЗ передбачає насамперед формування термінологічної компетентності майбутнього лікаря. Зауважимо, що мова не йде про комунікативний підхід як такий, що є наразі актуальним для викладання іноземних мов. Основна мета термінологічного курсу латини – це засвоєння студентами певних лексико-граматичних структур, необхідних для розуміння медичних термінів та грамотного їх використання у майбутній професійній діяльності. У процесі вивчення дисципліни студенти оволодівають основами латинської граматики, засвоюють означений лексичний мінімум, латино-грецькі словотвірні елементи, навчаються розуміти спеціальні термінологічні структури та виділяти основні поняття, отримують навички самостійного конструювання анатоμο-гістологічних та клінічних термінів, міжнародної латинської ботанічної та хімічної номенклатур, виписування рецептів.

Наразі греко-латинська наукова терміносистема є традиційним лінгвістичним фундаментом багатьох наук, зокрема, використовується й у сфері медицини. Сума греко-латинських назв анатомічного, клінічного, фармацевтичного, профілактичного та інших напрямків становить понад 500 тис. термінів

Наукові дослідження, передовий педагогічний досвід переконують,

що коректна методика навчання медичної термінології слугує формуванню кваліфікованого спеціаліста-медика як на етапі додипломної підготовки і на етапі післядипломної підготовки, а також у професійній діяльності, нової генерації викладачів, здатних науково обґрунтовувати і практично реалізовувати завдання сучасної освіти, навчати й виховувати сьгоднішніх студентів-медиків [4]. Особливого значення набуває професійна підготовка лікарів від знань, умінь і компетентності яких значною мірою залежить здоров'я та якість життя людей. Одним з напрямів забезпечення якості медичної освіти є запровадження у навчальний процес вищої школи сучасних педагогічних технологій, зокрема, методики навчання медичної термінології студентів медичних університетів згідно з сучасними вимогами у галузі вищої медичної освіти і стандартів вищої школи, що дозволить здійснювати індивідуалізовану підготовку майбутніх фахівців відповідного профілю. Разом з тим, у практичній діяльності вищих медичних навчальних закладів існує низка суперечностей, які знижують ефективність професійної підготовки майбутніх лікарів, зокрема між: зростанням вимог до професійної діяльності та відсутністю системи науково-методичного забезпечення на кожному етапі їх професійної підготовки; наявним та необхідним об'ємом гуманітарних знань, умінь та практичних навичок студентів медичного профілю, сучасними вимогами інтегрованого європейського ринку праці, які поступово віддзеркалюються в Україні та можливостями випускників українських медичних вузів, що до адаптації у професійній діяльності, пов'язаній з професійним спілкуванням.

Можна визначити основні особливості викладання латинської мови у сучасному вищому навчальному закладі:

1. Латинська мова мертва, тобто не може йти мова про повноцінне усне та письмове спілкування цією мовою. З одного боку, це полегшує процес викладання: заняття позбавлене комунікативної складової, тобто можна не витратити час та зусилля на розвиток комунікативних навичок. Студенти не говорять цією мовою та не сприймають її на слух, основною метою є розвиток перцептивних навичок. Але, з іншого боку, відсутність можливості комунікації обмежує пошук інтерактивних методів викладання. Наприклад, усі дослідники погоджуються у тому, що перегляд фільмів та прослуховування пісень мовою, яка вивчається, є дуже важливим компонентом процесу засвоєння будь-якої мови. Цей процес не тільки розвиває навички аудіювання, але й підвищує рівень мотивації у тих, хто вивчає цю мову. Якщо ж ми звернемося до латинської мови, бо відсутність фільмів і пісень унеможлиблює розвиток навичок аудіювання. Музичним витвором, який вивчається у сучасних ВНЗ лишається GAUDEAMUS (гімн усіх студентів), але метою його засвоєння дуже часто є аналіз граматичних конструкцій (пасивний стан, спонукальні конструкції тощо), що є більш необхідним для студентів філологів. Але, на наш погляд, в якості автентичного матеріалу на

заняттях з латинської мови можна й треба засвоювати прислів'я та приказки, особливо пов'язані з медициною на кшталт: *Optimum medicamentum quies est* – Кращі ліки спокій. *Tempus vulnera sanat.* – Час лікує рани. *Amor et tussis non celatur.* – Кохання та кашель на приховати. *Noli nocere!* – Не нашкодь! (Кредо лікарів на всі часи). *Mens sana in corpore sano.* – У здоровому тілі – здоровий дух.

Для поширення кругозору та знайомства з культурним надбання Давнього Риму доцільним є вивчення наступних прислів'їв: *Alea iacta est* – гральну кістку кинуто, жереб кинуто (Гай Юлій Цезар); *Ars longa vita brevis est; Barba crescit, caput nescit* – борода росте, голова не тямить (букв. «не розуміє»); *Citius, altius, fortius* – швидше, вище, сильніше; *Cognosce te ipsum* – пізнай самого себе; *Sic transit gloria mundi* – так проходить мирська (людська) слава; *Pecunia non olet* – гроші не пахнуть (Веспасіан); *Non progredi est regredi* – не йти вперед, означає йти назад; *Memento mori* – пам'ятай про смерть.

Необхідність засвоєння та розуміння великої кількості медичних термінів з різних галузей: анатомії, терапії, фармакології, фармакогнозії (для фармацевтів). Саме обсяг матеріалу, який необхідно засвоїти і є причиною основних труднощів у студентів. Підраховано, що студент має засвоїти близько 300 простих анатомічних термінів (і вміти утворювати та розуміти багатослівні на кшталт *ventriculus lateralis, sulcus lacrimalis processus frontalis maxillae, skeleton membri superioris, crista tuberculi majoris, ostium venae cavae inferioris, facies palatina laminae horizontalis, tuberculum thyreoideum inferius, nervus transversus colli, apertura externa aqueductus vestibuli, valvula venae cavae inferioris, ramus dexter venae portae, hiatus canalis nervi petrosi majoris, vagina tendinis musculi tibialis anterioris, margo posterior partis petrosae, vena colica sinistra, protuberantia occipitalis externa, flexura sacralis recti, caput fibulae anterius, stratum longitudinale ventriculi, fossa cerebri lateralis, musculus spinosus thoracis, facies articularis acromii, plexus venosus pharyngeus*), близько 250 термінологічних клінічних відрізків (*hyster-, enter-, proct-, col-, -ectomia, -pathia, -tomia*) та на їх базі утворювати складні терміни та розуміти їх (*splanchnologia, spondylographia, cardiorrhexis, odontoschisis, salpingectomy, colporexia, perimysium, epicranium, lymphopenia, frontitis, glossitis, sialorrhoea, dyspnoe, hyperaesthesia, hydraemia, haemophilia, endocrinologia, leucopenia, leucocytosis, aerophagia, parodontosis, ulitis, anaemia, hyperaemia, angiogramma, otitis, craniometria*), близько 100 фармацевтичних частотних відрізків, які використовуються у назвах лікарських засобів (*Abapressin, Albacort, Abocillin, Aldevit, Analginum, Alidasum, Acenocum arolum, Allergan, Acephenum, Butalgin, Axerophtholum, Carbamazepinum, Barbamyl, Carcholin, Befunginum, Devermin, Cobilasum*), 60 прислів'їв, 50 професійних виразів на кшталт *anamnesis morbi, anamnesis vitae, exitus letalis, habitus phtisicus, in vitro, in vivo, per se, per os, per rectum, sub linguam, pro dosi, pro die, pro narcosi*. Оволодіння терміноелементами як грецького, так і латинського

походження, тобто фактично студенти вивчають не стільки латинську мову, але мову медицини. Цей факт також є фактором, який викликає труднощі у студентів, які постійно плутають грецькі та латинські префікси.

Вправа. Підберіть грецькі синоніми латинським префіксам. Напр.: supra- –hyper- Supra-..., in-..., infra-..., extra-..., contra-..., post-..., dis -..., circum-..., ante-..., sub-..., per-... .

2. Неможливість використання традиційних інноваційних методів викладання таких як “brainstorming”, дискусійний клуб. Але можливими є використання рольових ігор (лікар-пацієнт, фармацевт-пацієнт, колеги-лікарі), а також ігрових завдань, наприклад, завдання: *Ви- молодий лікар. Ваш пацієнт скаржиться на сечовиділення у ночі, великий об’єм виділеної сечі, біль у сечовому міхурі. Заповніть його історію хвороби та подумайте про ймовірний діагноз.* Цікавим для студентів є і розв’язання кросвордів, які можуть містити питання як з клініки, так із анатомії. Кросворд з клініки може містити такі питання: *Запалення потової залози. Інструментальний огляд шлунку. Збільшення розміру кінцівок. Зшивання м’язу. Застій лімфи. Розлад зору, коли людина все бачить у зеленому кольорі. Каміння в бронхах. Зрощення пальців. Розлад живлення. Грибкове захворювання ротової порожнини. Посиніння. Витікання гною. Кровотеча з вуха. Розумова відсталість (слабкий розум). Відмирання м’язової тканини. Різновид раку шкіри. Звуження вен. Розсічення хрящу. Наука про пухлини. Запалення внутрішньої слизової оболонки тіла матки. Параліч трьох кінцівок. Зниження чутливості до болю.* Продуктивним є також використання ребусів, які можуть мати наступний вигляд: РОЗПОДІЛІТЬ НАЗВИ ПРЕПАРАТІВ ЗА ГРУПАМИ, СКЛАДІТЬ З ПЕРШИХ БУКВ СЛОВА ПРИСЛІВ’Я: GLYCISED (GLYCINE); EUPHYLLINUM; TEMPALGIN; ANGISED; SEDAVIT; CETADOL; MARCAINE; ANASTHAESINUM; ULTRACAINUM; NEPHTOPHYTUM; ANASTRESS

ЗНЕБОЛЮЮЧІ ПРЕПАРАТИ	ПРЕПАРАТИ, ЩО МІСТЯТЬ СИРОВИНУ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ	ЗАСПОКІЙЛИВІ
-------------------------	---	--------------

У результаті студенти повинні скласти прислів’я *Actum ne agas*.

Достатньо дієвим методом є навчальна гра в малих групах (4–5 студентів). Всі групи студентів отримують однакові завдання, наприклад набір тематично пов’язаних анатомічних термінів-іменників, які потрібно самостійно доповнити можливими прикметниками і утворити якомога більше дво-, три- та багатослівних термінів з різними типами означень. Така робота забезпечує принцип міжпредметної інтеграції дисциплін «Латинська мова» та «Анатомія», сприяє кращому закріпленню раніше вивченого лексичного та граматичного матеріалу.

3. Наявність в українській мові великої кількості інтернаціональних слів латинського походження над значенням яких ми і не замислюємося. Велику увагу на заняттях з латинської мови треба приділяти словотворенню, адже значна частина медичних термінів є похідними або складними словами. Важливо, щоб студенти засвоїли головні дериваційні принципи, найважливіші терміноелементи, суфікси, префікси й загальні корені, відповідний лексичний мінімум. Для досягнення високого рівня професійної грамотності слід звертати увагу на правопис слів та терміноелементів грецького походження, ознайомлення студентів з медичною термінологією, представленої у відповідних міжнародних номенклатурах (анатомічній, гістологічній, біологічній, фармацевтичній тощо).

Висновки та пропозиції. Викладання латинської мови для майбутніх фахівців у медичній галузі є окремим видом викладання іноземних мов, при якому акцент робиться не на володінні практичними репродуктивними та перцептивними навичками, а на прикладному аспекті – бо вдале опанування цією мертвою мовою є провідним шляхом засвоєння термінологічного апарату медицини та фармації у цілому. Саме ця особливість має стати і основним мотиватором для студентів-медиків та фармацевтів. Навчання латини має бути термінологічно спрямованим, інтегрованим зі спеціальними дисциплінами: фармакологією, ботанікою, фармакогнозією, фармацевтичною хімією, технологією лікарських форм, дисциплінами медико-біологічного циклу.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці нових інтерактивних завдань з медичної термінологією та інтегративних навчальних програм та планів.

Література

1. Беляєва О. М. Професійно орієнтоване навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2011. 21 с.

2. Кацман Н. Л. Латинский язык как общеобразовательный предмет обучения в России на протяжении XX века. *Индоевропейское языкознание и классическая филология – XIV: материалы чтений, посвящ. памяти проф. Иосифа Моисеевича Тронского, 21–23 июня 2010 г.: в 2-х ч.* / отв. ред. Н. Н. Казанский; РАН, Институт лингвистических исследований. Санкт-Петербург: Наука. 2010. Ч. 2. С. 17–32.

3. Кацман Н. Л. Теоретическое обоснование системы учебных пособий по латинскому языку с использованием технических средств : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 1975. 33 с.

4. Медична освіта у світі та в Україні: навч. посібн. / Ю. В. Поляченко, В. Г. Передерій, О. П. Волосовець, В. Ф. Москаленко, І. Є. Булах та ін. Київ: Книга плюс, 2005. 384 с.

5. Цехмістер Я. В. Допрофесійна підготовка учнів у ліцеї медичного профілю: теорія і практика: Монографія. Київ: Наукова думка, 2002. 620 с.